

El Conjunt Romànic de la Vall de Boí

Patrimoni Mundial

Una mica d'història

A partir del segle IX a la vessant sud dels Pirineus el territori s'organitza en comtats dependents del regne Franc, dins la Marca Hispànica. Durant el segle X els comtats catalans aniran desvinculant-se progressivament de l'Imperi Carolingi fins a aconseguir la independència política i religiosa.

La Vall de Boí formava part d'un d'aquests comtats: el de Pallars-Ribagorça, adscrit a la casa de Tolosa fins a finals del s.IX. Amb la independència del comtat s'inicia un complex procés de control polític i religiós del territori que acaba amb la divisió del comtat originari en tres nous comtats independents: Ribagorça, Pallars Jussà i Pallars Sobirà i amb la creació d'una nova diòcesi: El bisbat de Roda.

La Vall de Boí és al mig d'aquest procés. En la primera divisió territorial havia restat dins el territori de la Ribagorça, però, a partir del 1064, passa a formar part del Pallars Jussà, i durant bona part del s.XI es veu immersa en les lluites comtals entre els dos Pallars.

Paral·lelament, a mitjans del s.X, les esglésies de la vall que, originàriament, eren del bisbat d'Urgell passen a dependre del bisbat de Roda. La creació

d'aquesta nova diòcesi inicià un període de disputes entre els dos bisbats.

La Vall de Boí també és al mig d'aquest conflicte tal com ho demostra l'acta de consagració que Ramon Guillem, bisbe de Roda Barbastre, fa pintar en una columna de Sant Climent de Taüll l'any 1123 com a mostra de control del territori.

Pocs anys després, el 1140, se signa la concòrdia entre els dos bisbats. La majoria de les parròquies de la Vall

de Boí s'adscriuen al bisbat d'Urgell, només l'Assumpció de Còll restarà depenent de Roda Barbastre.

Conjuntament a tot aquest procés de reestructuració territorial es va configurant un nou ordre social: el feudalisme. Els pagesos perden la seva llibertat i queden lligats a la terra sota el domini dels senyors feudals que es beneficien de les lluites comtals i del procés de feudalització per augmentar les seves possessions i el seu poder.

A la Vall de Boí aquests senyors són els Erill. Des d'Erillcastell, el seu lloc d'origen, inicien a finals del s.XI una ràpida ascensió social, participant en les campanyes de repoblament i de reconquesta sota les ordres d'Alfons el Bataller, rei d'Aragó.

Això és a l'inici del s.XII, just abans de la consagració de Sant Climent i Santa Maria de Taüll. Els senyors d'Erill utilitzen els recursos obtinguts dels botins de guerra per promoure la construcció de les esglésies de la Vall de Boí, una manera de mostrar el seu poder i d'adquirir prestigi social.

El dia a dia

Els diferents pobles de la Vall de Boí, amb els seus corresponents termes, apareixen documentats des del s.XI. Aquests nuclis de població estaven formats per agrupacions de famílies pageses, que s'establien generalment en llocs enlairats i solans per facilitar la defensa i el millor aprofitament de les terres pròpies i comunals, així com l'accés a les pastures d'alta muntanya i els boscos.

Els habitatges eren estructures senzilles, amb un foc, molts cops d'un sol espai compartit per les persones i els animals. Si es disposava d'un segon pis, s'utilitzava per dormir, guardar aliments i farratge.

La vida quotidiana s'organitzava en funció de la llum del sol seguint la concepció cíclica del temps, els treballs i les festes s'adequaven al calendari agrícola. Gran part de la dieta bàsica estava formada de cereals, vi i pomes.

Els protagonistes

Ramon Guillem, el bisbe

Originari del sud de França fou prior de Sant Serni de Tolosa abans de ser nomenat per Alfons el Bataller com a bisbe de Roda-Barbastre des d'on va desenvolupar una activitat pastoral intensa, sobretot pel que fa a la consagració d'esglésies.

Fou confessor del rei d'Aragó i va mantenir estretes relacions amb els senyors d'Erill.

Els seus viatges a França i Itàlia el posen en contacte amb els millors artistes del moment.

Els Erill, els senyors feudals

Originaris d'Erillcastell les seves possessions s'estenien per les valls de Boí, Barravés, Llevata i Sas

Participen amb Alfons el Bataller en la reconquesta de Barbastre (1101), Tudela, Daroca i Saragossa (1118) i Calatayud (1120) i en el repoblament de nous dominis en les terres de ponent (Alfarràs, Almenar, Fraga, etc.)

Són els promotors de bona part de les esglésies de la Vall de Boí.

El conjunt romànic de la Vall de Boí

El conjunt romànic de la Vall de Boí està format per les esglésies de Sant Climent i Santa Maria de Taüll, Sant Joan de Boí, Santa Eulàlia d'Erill la Vall, Sant Feliu de Barruera, la Nativitat de Durro, Santa Maria de Cardet, l'Assumpció de Còll i l'ermita de Sant Quirc de Durro.

Una de les seves característiques principals és la unitat d'estil arquitectònic. Són construccions dutes a terme durant els segles XI i XII seguint els models provinents del nord d'Itàlia, el romànic llombard, que es caracteritza per la funcionalitat de les seves construccions, l'acurat treball de la pedra, els esvelts campanars de torre, i la decoració exterior d'arquets cecs i bandes llombardes.

Les esglésies romàniques de la Vall de Boí són el reflex artístic d'una societat estructurada entorn de les jerarquies eclesiàstiques i senyorials, personificades en aquest cas en els senyors d'Erill i el bisbat de Roda d'Isàvena, promotors dels temples de la Vall. Dintre d'aquesta societat medieval, l'església complia, no només una funció religiosa, sinó que també tenia un

important paper social, com a lloc de reunió i refugi del poble. En el cas de la Vall de Boí, aquesta funció social dels temples s'evidencia en la utilització dels seus esvelts campanars de torre com a elements de comunicació i vigilància.

Cal destacar els conjunts de pintura mural que albergaven les esglésies de Sant Climent i Santa Maria de Taüll i Sant Joan de Boí, actualment conservats al Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC), així com totes les talles produïdes pel Taller d'Erill, a destacar el Davallament de Santa Eulàlia d'Erill la Vall.

El Romànic de la Vall de Boí és excepcional per la concentració en un espai reduït d'un nombre tan elevat d'esglésies d'un mateix estil arquitectònic, conservat al llarg del temps amb poques modificacions que hagin alterat significativament la seva concepció inicial.

L'arquitectura romànica a Catalunya

El romànic neix al voltant de l'any 1000 al nord d'Itàlia i s'estén ràpidament per tot Europa. És el primer moviment artístic internacional amb unitat estilística, tot i les variants locals.

A Catalunya, el nou estil artístic arriba de la mà de l'abad Oliba que, des de Ripoll, Cuixà i Vic, és el gran impulsor de la renovació arquitectònica que viuran els comtats catalans durant el s.XI.

El primer romànic recull components procedents del món clàssic, la tradició local i les formes llombardes arribades amb els mestres d'obra itinerants. Les construccions són funcionals, amb l'única decoració exterior d'arquets cecs i bandes llombardes, amb murs gruixuts capaços d'aguantar el pes de les **voltes de canó**. Les obertures són escasses i les naus generalment separades per columnes o pilars units per **arcs de mig punt**.

Durant el s. XII les millors tècniques mostren el perfeccionament del treball de la pedra. Els recursos arquitectònics es diversifiquen i s'afegeixen més elements escultòrics en la decoració.

En el s.XIII les formes romàniques comencen a conviure amb l'arribada del gòtic, tal com veiem en les construccions de "l'Escola de Lleida".

Tècniques i materials

La construcció

Les esglésies es construeixen amb materials locals: pedra, calç, fusta i pissarra. La pedra treballada en forma de carreu i unida amb el morter de calç s'utilitza per fer els murs i les voltes. Les bigues de fusta i les lloses de pissarra s'utilitzen per fer les cobertes.

La pintura al fresc

Al mur, s'hi aplica el morter de calç preparat amb sorra, calç i aigua. Per sobre es realitza el dibuix preparatori o sinòpia; i, amb el morter encara fresc, s'apliquen els pigments de color diluïts amb aigua.

La pintura al tremp

S'utilitza per pintar sobre de la fusta o fer els retocs finals de la pintura mural. En aquest cas, els pigments es barregen amb rovell d'ou.

El redescobriment del romànic

L'interès pel món medieval a Catalunya s'inicia al s XIX amb el moviment cultural de la Renaixença, seguint la tendència que es va iniciar a tot Europa amb el Romanticisme.

A finals del s XIX s'organitzen les primeres exposicions d'art romànic i gòtic i es creen els primers museus i col·leccions.

Amb la voluntat de conèixer i estudiar els monuments romànics dels països, l'arquitecte i historiador Lluís Domènech i Montaner va realitzar entre 1904 i 1905 diverses expedicions pel Pirineu per estudiar els monuments romànics, entre ells el conjunt romànic de la Vall de Boí. D'ell són les primeres descripcions, plànols, dibuixos i fotografies que tenim de les esglésies de la vall.

Tres anys més tard, el 1907, l'Institut d'Estudis Catalans, amb Puig i Cadafalch al capdavant, organitza la "Missió arqueològica-jurídica a la ratlla d'Aragó" que visita la Vall de Boí els primers dies d'aquell setembre. La documentació d'aquest viatge serà la base de les posteriors publicacions de l'Institut, entre les que destaquem el tercer fascicle de l'obra "Les pintures

murals romàniques", publicat el 1911, que recollia, entre d'altres, els conjunts de la Vall de Boí.

Pocs anys més tard, l'estiu del 1919, la Junta de Museus descobreix la compra i arrencament dels frescos de Santa Maria de Mur (Pallars Jussà) però no pot frenar la seva venda al Museum of Fine Arts de Boston. Per evitar que aquests fets tant greus tornin a passar s'organitza la campanya d'arrencaments de les pintures romàniques del Pirineu català per traslladar-les al Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona. Els primers arrencaments s'inicien a la Vall de Boí al desembre de 1919.

Strappo

L'strappo és la tècnica d'arrencament de les pintures murals.

Consisteix en aplicar sobre la pintura diverses capes de teles mullades amb cola orgànica soluble a l'aigua. Quan les teles estan seques s'arranquen del mur amb escarpra i martell. Junt amb les teles salta la capa pictòrica. Quan les teles arriben al museu és quan es fa el traspàs de la pintura a un nou suport, i es dilueix la cola amb aigua calenta per tal de separar la tela de la pintura.

Protecció i reconeixement

El primer reconeixement institucional del valor històric i artístic de les esglésies de la Vall de Boí el van rebre les esglésies de Sant Climent i Santa Maria de Taüll el 1931 amb la declaració de Monumento Histórico Artístico, el 1962 la declaració es va fer extensiva a Sant Joan de Boí i a Santa Eulàlia d'Erill la Vall.

El 1992 la Generalitat de Catalunya declara Bé d' Interès Cultural tot el conjunt d'esglésies romàniques de la Vall de Boí i l'any 2000 la UNESCO les inscriu a la Llista del Patrimoni Mundial.

Organització
de les Nacions Unides
per a l'Educació,
la Ciència i la Cultura

Esglésies romàniques
catalanes de la Vall de Boí
inscrites a la Llista del
Patrimoni Mundial el 2000

El 30 de novembre de l'any 2000 el Comitè del Patrimoni Mundial de la UNESCO aprova la inscripció de les "Esglésies romàniques catalanes de la Vall de Boí" a la Llista del Patrimoni Mundial en base a dos criteris universals excepcionals:

Criteri (ii): L' important desenvolupament de l'art i de l'arquitectura romànica de les esglésies de la Vall de Boí és el testimoni dels profunds intercanvis interculturals a l'Europa medieval i en particular a través de la barrera muntanyosa dels Pirineus.

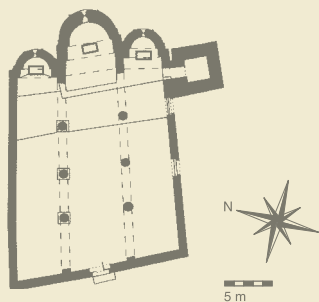
Criteri (iv): Les esglésies de la Vall de Boí són un exemple particularment pur i homogeni de l'art romànic en un paisatge rural mantingut pràcticament intacte.

Sant Climent de Taüll

Consagrada el 10 desembre de 1123 per Ramon Guillem, bisbe de Roda-Barbastre, l'església de Sant Climent de Taüll s'aixeca sobre un temple del segle XI.

És el prototip d'església romànica de **planta basilical**, amb les tres naus separades per columnes i coberta de fusta a dos aigües, **capçalera** amb tres absis i esvelt **campanar de torre**.

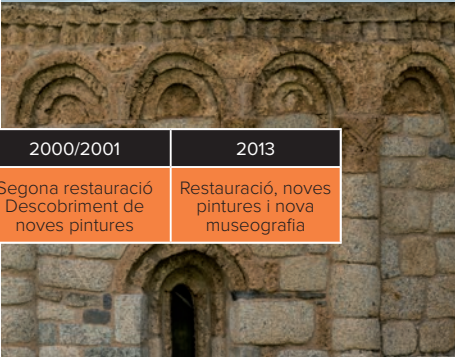

La imatge del **Crist en Majestat** de Taüll ha estat la imatge emblemàtica més utilitzada per representar el romànic català. L'original es conserva actualment al Museu Nacional d'Art de Catalunya.

A l'església s'han recuperat recentment importants fragments de pintura original romànica conservats in situ i s'ha implementat un nou projecte museogràfic que inclou la projecció mitjançant vídeo mapping de les pintures de l'absis major. Aquest mitjà innovador aprofita les possibilitats tècniques de reproducció del vídeo mapping per mostrar-nos com seria l'església al s.XII, presentant les pintures integrades en la pròpia arquitectura de l'edifici.

Tres talles romàniques completen el conjunt de béns mobles conservats a l'interior del temple.

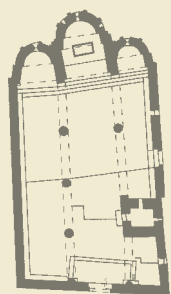

s. XI	s. XII	1920/1923	Inicis anys 70	2000/2001	2013
Primer moment constructiu	Consagració de l'església	Arrancament de les pintures	Primera restauració	Segona restauració Descobriments de noves pintures	Restauració, noves pintures i nova museografia

Santa Maria de Taüll

L'església de Santa Maria es consagra l'11 de desembre de 1123, un dia després de Sant Climent, fet que mostra la importància dels recursos que els senyors d'Erill destinen a la Vall de Boí a principis del segle XII.

Situada al centre del poble, és l'única església de la vall que sembla generar l'assentament de la població al seu voltant.

La major part del conjunt de pintures murals romàniques del seu interior es van arrancar i traslladar a Barcelona entre els anys 1919 i 1923, com les de la resta de la Vall de Boí. Actualment a l'església es poden veure les reproduccions de l'**absis** central i del mur sud. L'absis central està presidit per l'escena de l'**Epifania**, amb el Nen Jesús assegut a la falda de la Mare de Déu i els Reis en actitud d'ofrena. En el mur sud destaca l'escena dels Reis d'Orient adorant el Nen Jesús i visitant a Herodes.

s. XI	s. XII	s. XVIII	1920/1923	1960	1971	2013
Primer moment constructiu	Consagració de l'església	Reformes barroques	Primer arrancament de pintures	Segon arrancament de pintures	Últims arrancaments i restauració	Instal·lació de la còpia de les pintures del mur sud

Sant Joan de Boí

Sant Joan de Boí és l'església que conserva més elements arquitectònics del primer moment constructiu que es produeix a la Vall de Boí al s.XI.

De planta basilical (com Sant Climent i Santa Maria), a Sant Joan de Boí destaca el conjunt de pintures murals que es van trobar decorant l'interior de les naus amb escenes com La Lapidació de Sant Esteve, Els Joglars o El **Bestiari**.

En la darrera restauració es va voler donar a l'església un aspecte el més similar possible a com seria al s.XII; per això, es va arrebossar l'interior i es va fer còpia de tots els fragments de pintura mural conservats actualment al MNAC.

Aquí és on millor podem entendre quina funció complien les pintures i quin era l'aspecte original d'aquestes esglésies.

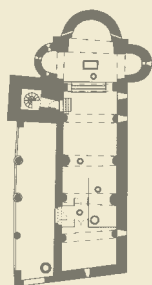

s.XI	s.XII	s.XVI - s.XIX	1919/1923	1976/1978	1997/1998
Primer moment constructiu	Reforma del campanar	Reformes varies que afecten l'aspecte original	Primer arrancament de pintures	Segon arrancament i restauració	Restauració i còpia de les pintures

Santa Eulàlia d' Erill la Vall

A Santa Eulàlia trobem un dels millors campanars de la vall, una esvelta torre de planta quadrada i sis pisos d'alçada amb la decoració pròpia del romànic llombard: els **arquets cecs** i els **frisos de dent de serra**.

Alineat amb el de Sant Joan de Boí i el de Sant Climent de Taüll, el campanar complia la funció de comunicació i vigilància del territori.

A l'interior de l'església podem veure una còpia del grup escultòric del **Davallament de la Creu**, l'únic que es conserva sencer del Taller d'Erill. Els originals es troben repartits entre dos museus: el Museu Nacional d'Art de Catalunya i el Museu Episcopal de Vic.

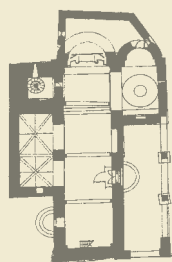
s. XI	s. XII		Anys 60	1994/1997
Primer moment constructiu	Ampliació de la nau i construcció del campanar i porxo	Caiguda accidental de la volta i façanes Reconstrucció	Restauració del campanar	Excavacions arqueològiques i restauració

La Nativitat de Durro

La monumentalitat de l'església de la Nativitat dóna testimoni de la importància del poble de Durro a l'Edat Mitjana. Hi destaquen les grans proporcions de la nau, el campanar, la **portada** esculpida i el **porxo**.

Entre els segles XVI i XVIII el temple romànic va ser remodelat en diverses ocasions. Aquestes transformacions van aportar al temple nous espais com les dues capelles gòtiques o la **sagristia** barroca.

A l'interior de l'església s'exposa la imatge romànica de Nicodem, que originàriament formava part d'un conjunt del **Davallament de la Creu**.

s.XII	s.XVI - s.XVII	s.XVIII	1983	1993	2000/2002
Primer moment constructiu	S'obren dues capelles laterals	Reformes a la capçalera i el porxo	Restauració de cobertes i eliminació d'una capella	Restauració del campanar	Darrera restauració

Sant Quirc de Durro

L'ermita de Sant Quirc se situa en un marc privilegiat, a la muntanya de Durro i a una altitud de 1.500 metres. El seu emplaçament no és aleatori, sinó que es tracta d'una marca territorial vinculada a l'espai social treballat per la comunitat i a la tradició d'origen pagà de córrer falles.

És un edifici del s.XII, de dimensions reduïdes i amb aportacions barroques.

En el seu interior veiem la convivència harmònica de diferents moments artístics amb la còpia del **frontal d'altar** romànic, la imatge d'estil gòtic de Sant Quirc i Santa Julita i el retaule barroc.

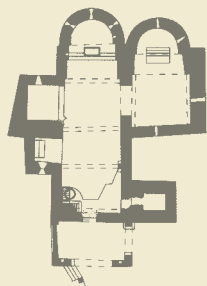
s.XII	s.XVII - s.XVIII	1996
Primer moment constructiu	S'incorpora la volta de la nau i el campanar d'espadanya	Restauració

Sant Feliu de Barruera

A Sant Feliu de Barruera hi trobem elements arquitectònics dels dos grans moments constructius presents a la Vall de Boí: els segles XI i XII.

Les diferències constructives de cada segle es fan evidents en els dos absis que conserva l'església: l'absis del s.XI, decorat amb arquets cecs, **bandes llombardes** i amb un **aparell** irregular ben diferent dels **carreus** de l'absis del s.XII.

Les remodelacions de l'església i els béns mobles que es conserven a l'interior ens mostren com els temples de la vall es van adaptant als gustos i a les necessitats de la comunitat que els ha utilitzat des del segle XII fins als nostres dies sense interrupció.

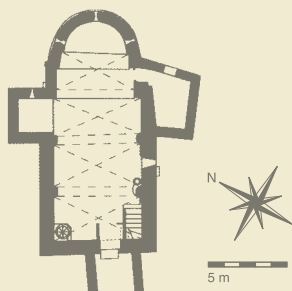
s.XI	s.XII		s.XVII - s.XVIII	Anys 70
Primer moment constructiu	Nau, braç sud del creuer i base del campanar	Dues noves capelles, reforma del campanar i la porta	Aportacions barroques	Restauració i eliminació elements barrocs

Santa Maria de Cardet

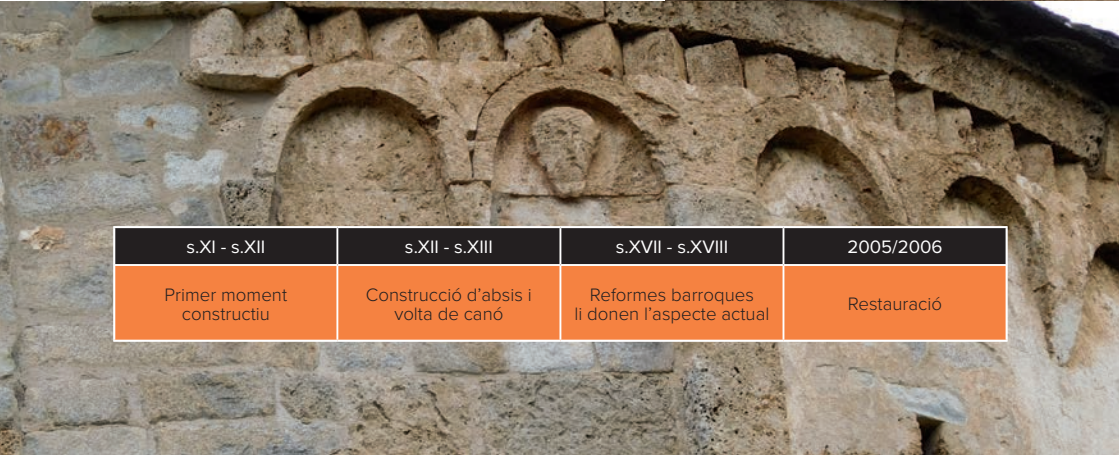
Santa Maria de Cardet conserva un dels absis més espectaculars de la vall. El temple es va construir sobre el fort pendent de la muntanya, aprofitant el desnivell del terreny per construir una petita **cripta** a l'interior, l'única de tot el conjunt.

A diferència de la resta d'esglésies de la vall, aquí el campanar és d'**espadanya**, fruit de les transformacions barroques que tingué el temple.

En la darrera restauració s'ha volgut mantenir l'interior de l'església tal i com era a principis del s.XX.

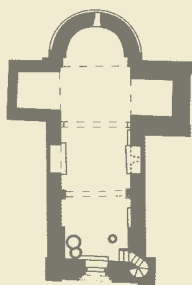

s.XI - s.XII	s.XII - s.XIII	s.XVII - s.XVIII	2005/2006
Primer moment constructiu	Construcció d'absis i volta de canó	Reformes barroques li donen l'aspecte actual	Restauració

L'Assumpció de Còll

L'església de l'Assumpció de Còll té característiques pròpies que la diferencien de les altres esglésies de la vall: els materials de construcció, la mida dels carreus o els elements decoratius de la **portada**, la part més interessant del temple. A destacar el **Crismó** i els capitells esculpits amb representacions de lluites entre homes i animals.

Com en d'altres esglésies de la vall, custodiant l'entrada al temple trobem un forrellat de ferro forjat de tipologia romànica amb el passador acabat en cap d'animal.

A l'interior de l'església encara es conserven les tres piques romàniques: la pica baptismal, la pica de l'aigua beneïda i la pica de l'oli.

s.XII			Anys 70	2012/2016
Primer moment constructiu	S'obre una capella lateral al mur nord	Reformes de factura gòtica al campanar	Reconstrucció de la coberta	Darrera restauració

El Centre del Romànic de la Vall de Boí

El Centre del Romànic és la seu del Consorci Patrimoni Mundial de la Vall de Boí, l'entitat que es va crear per tal de gestionar el conjunt d'esglésies romàniques de la Vall de Boí inscrites a la Llista del Patrimoni Mundial de la UNESCO.

L'espai obert al visitant proporciona les claus inicials per conèixer i entendre el conjunt d'esglésies romàniques de la Vall de Boí. Es pot descobrir de forma amena com arriba el romànic a la vall, d'on prové la seva iconografia, com era la societat medieval, quines tècniques s'utilitzaven en la construcció i la decoració de les esglésies, l'aspecte d'aquests temples a començament del segle XX i finalment les veus del passat que ens expliquen la seva vinculació amb el patrimoni romànic de la Vall de Boí.

El Centre del Romànic de la Vall de Boí ofereix:

- Informació pràctica per visitar les esglésies: fulletons d'informació del conjunt romànic, horaris d'obertura, venda d'entrades conjuntes.
- Servei de visites guiades durant tot l'any mitjançant reserva prèvia (català, castellà, francès i anglès).
- Servei de visites guiades pel públic en general en horaris predeterminats durant els mesos d'estiu, la Setmana Santa, els ponts i caps de setmana.
- Botiga amb publicacions especialitzades de romànic i de patrimoni cultural, articles de regal: postals, punts de llibre...

Centre del Romànic de la Vall de Boí

C/ del Batalló, 5 - Erill la Vall
Tel. **973 69 67 15**
centreromanic.com

Molt més que Romànic

La Vall de Boí es troba en un entorn natural gairebé intacte, envoltada de muntanyes, rius, estanys i amb un patrimoni cultural i natural excepcional. A més del Conjunt Romànic Patrimoni Mundial, la Vall de Boí compta amb dos reconeixements més: Les Falles, la Festa del Foc als Pirineus, inscrites a la Llista del Patrimoni Cultural Immaterial de la UNESCO i el Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, Reserva i Destinació Turística Starligth.

Al Parc Nacional d'Aigüestortes trobem cims que superen els tres mil metres d'alçada, rius, barrancs, cascades i molles, prop de 300 estanys de formes i colors diversos, i una gran diversitat d'espècies animals i vegetals. Però a més, a la Vall de Boí tenim el balneari de Caldes de Boí que està inclòs al llibre Guinness dels rècords per la seva quantitat d'aigües mineromedicinales, l'estació d'esquí Boi Taüll, l'estació més alta dels Pirineus, una extensa xarxa de senders amb més de 100 kilòmetres de camins senyalitzats i tota l'activitat turística i gastronòmica.

Patronat Vall de Boí

Passeig de Sant Feliu, 43 - Barruera

Tel. **973 69 40 00**

vallboi.com

Vocabulari

Absis: Part de l'església generalment de forma semicircular, on se situa l'altar.

Arc de mig punt: Arc semicircular.

Aparell: Manera en què es disposen les pedres que constitueixen un mur.

Arquets cecs: Petits arcs ornamentals aplicats al mur.

Bandes llombardes: Faixes verticals estretes que divideixen els paraments del mur, unides a la part superior per arcs cecs.

Bestiari: Tractat d'història natural sobre animals, reals o fantàstics, amb un sentit al·legòric. En el món medieval, es refereix a les representacions de tipus zoomòrfic, que sovint prenen un sentit simbòlic o moralitzant.

Campanar d'espadanya: Campanar format per l'elevació del mur de la façana amb obertures per les campanes.

Campanar de torre: Campanar format per una estructura prismàtica amb obertures.

Capçalera: Extrem de la nau de l'església on es celebra el culte.

Carreus: Pedra tallada i polida que s'utilitza per construir un mur.

Cripta: Capella situada sota l'altar major on se solien conservar les relíquies.

Crismó: Símbol del Crist format per les dues primeres lletres (X-ji-, P-ro-) del nom grec Xrestos.

Crist en Majestat: Representació del Déu totpoderós: el Crist entronitzat beneint amb la mà dreta i sostenint el llibre amb l'esquerra.

Davallament de la Creu: Escena que representa el moment en què Josep d'Arimatea i Nicodem baixen a Jesucrist de la Creu després de la seva mort.

Epifania: Adoració del Reis d'Orient a Jesús.

Fris de dents de serra: Franja horitzontal de formes dentades esculpida en el mur.

Frontal d'altar: estructura rectangular que se situava davant de l'altar, generalment de fusta i decorat amb policromia i/o aplicacions de talla.

Planta basilical: Perímetre rectangular que acaba en un dels extrems amb una o tres formes semicirculars (absis). Tipologia derivada de la planta de la basílica romana.

Portada: Porta decorada.

Porxo: Espai exterior adossat a una façana, amb obertures laterals i cobert superiorment. Protegeix l'entrada a l'església.

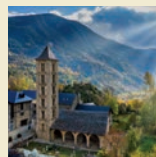
Sagristia: Espai destinat a la preparació de la missa; a més, és on es guarda la indumentària i l'orfebreria litúrgica.

Volta de canó: Estructura de forma semicilíndrica que cobreix l'espai entre dos murs paral·lels.

Bibliografia recomanada

- AA.VV. *La Vall de Boí, Mil anys d'art romànic*, Editorial Llibres de Matrícula, 2009. Coordinació científica: Centre del Romànic de la Vall de Boí.
- *Catalunya Romànica*, vol. XVI, Ribagorça. Enciclopèdia Catalana, 1996.
- *Catalunya Romànica*, Guies Comarcals, num. 7, La Ribagorça, Editorial Pòrtic, 2000.
- Castiñeriras Manuel; Camps, Jordi. *El romànic a les col·leccions del MNAC*, Editorial Lunverg, 2008.
- Guardia, Milagros; Lorés, Immaculada. *Sant Climent de Taüll i la Vall de Boí*, Bellatera, Edicions de la Universitat de Barcelona, 2020.

El Conjunt Romànic de la Vall de Boí

Organització
de les Nacions Unides
per a l'Educació,
la Ciència i la Cultura

Esglésies romàniques
catalanes de la Vall de Boí
inscrites a la Llista del
Patrimoni Mundial el 2000

CONSORCI
PATRIMONI MUNDIAL
DE LA VALL DE BOÍ
CENTRE DEL ROMÀNIC

C/ del Batalló, 5 - 25528 Erill la Vall

Tel. 973 69 67 15

centreromantic.com

Crèdits fotos: Imagen M.A.S., Josep Barbero, Nano Cañas, Ò. Rodbad i Playmodes: Arxiu Centre del Romànic de la Vall de Boí
Rafael López Monné, Ò. Rodbad i Sergi Ricard: Arxiu Patronat de la Vall de Boí
Francesc Tur: Arxiu Ara Lleida / Institut Amatller d'Art Hispànic: Arxiu Mas